

Svenka Savić

Osnovni presek postignuća u *Školi romologije* tokom 12 godina postojanja: 2004-2016.

Na predlog Udruženja građana „Ženske studije i istraživanja” (u daljem tekstu ŽSI) Univerzitet u Novom Sadu (u daljem tekstu UNS), organizuju *Školu romologije* zajedno sa ŽSI (uz finansijsku podršku Fonda za otvoreno društvo) kao oblik eksperimentalnog programa za stručno usavršavanje romske i neromske (studentske) populacije u Pokrajini Vojvodini. Program je eksperimentalni, u odnosu na postojeće institucionalno organizovane kurseve na UNS, ali i u odnosu na teorijsko usmerenje i na metod rada u nastavi sa polaznicima i polaznicama koji se pripremaju za budući poziv ili istraživački rad u domenu pitanja koja su vezana za romologiju kao interdisciplinarno i interkulturno akademsko područje. Predlog programa je sačinila redovna profesorka psiholingvistike na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, Svenka Savić, a Senat usvojio osnovnu koncepciju plana i programa (jula 2004.) i imenovao je za koordinatorku *Škole*. Svake godine Senat Univerziteta u Novom Sadu donosi odluku o organizovanju *Škole* (u saradnji sa ŽSI) u datoj školskoj godini po usvojenom planu i programu (Dodatak 1), a nakon održane *Škole* usvaja Izveštaj o radu (Dodatak 2).

Organizovanje *Škole* podrazumeva etape u jedinstvenom lancu aktivnosti.

1. Raspisivanje konkursa za upis u septembru svake školske godine (Dodatak 3). Pravo upisa imaju svi koji imaju diplomu završene srednje škole. Polaznici i polaznice se upisuju tako što popunjavaju dokumentacioni list (Dodatak 4) sa neophodnim ličnim i profesionalnim podacima (o studijama, angažovanju u udruženjima građana, hobi i sl.).

2. Nakon upisa prijavljeni polaznici i polaznice pismeno odgovaraju na 10 osnovnih pitanja u anketi, čiji odgovori pomažu organizatorkama *Škole* da steknu bolji uvid u početno znanje o romskoj zajednici (1. Navedi 10 imena poznatih Roma i Romkinja u Srbiji; 2. Navedi ime neke poznate ličnosti romskog porekla u svetu; 3. Navedi poreklo romskog naroda; 4. Navedi nazive nekih romskih organizacija koje znaš (u Vojvodini, ili u Srbiji); 5. Šta znaš o romskom jeziku? Kojoj grupi jezika pripada?; 6. Navedi neki romski običaj za koji znaš; 7. Da li si nešto učio/učila o Romima tokom školovanja (navedi šta)?; 8. Šta je Dekada Roma?; 9. Navedi bilo šta što znaš o romskoj zajednici, a što nije obuhvaćeno prethodnim pitanjima.; 10. Zašto želiš da pohađaš *Školu romologije*?).

3. Odgovori dobijeni na početku nastavnog procesa, upoređuju se sa odgovorima na završnom testu stečenog znanja na kraju *Škole* (1. Koji su problemi standardizacije romskog jezika?; 2. Navedi opšte osobine romske usmene književnosti.; 3. Šta znaš o romskoj istoriji?; 4. Navedi doprinos Trifuna Dimića romologiji u Vojvodini.; 5. Navedi osnovne osobine religija Roma i Romkinja u Srbiji.; 6. Koji su problemi uključivanja Roma i Romkinja u obrazovni sistem?; 7. Navedi neke od institucija u Vojvodini koje se bave romskim pitanjima.; 8. Šta znate o stanovanju Roma i romskim naseljima?; 9. Opiši specifičan položaj Romkinja.; 10. Odaberi i objasni neko pitanje obrađeno u *Školi* koje nije obuhvaćeno prethodnim pitanjima.).

Poredimo znanje polaznika dato u anketi na početku *Škole*, sa podacima na završnom testu (i evaluaciji) na kraju *Škole* (tj. celog semestra) tokom 12 godini rada *Škole*. Osnovni je rezultat da je znanje koje polaznici donose na početku nastave skromno, a da na kraju dobiju dovoljnu sumu znanja za dalji samostalan ili timski rad u lokalnoj zajednici, u organizacijama civilnog sektora i akademskoj zajednici.

Plan i program *Škole*

Program se odvija u okviru 4 modula koji obuhvataju osnovna znanja o romskom jeziku, kulturi i književnosti, istoriji i stanovanju. To podrazumeva ukupno 32 časa nastave (predavanja, radionice, tribine); zatim timskog istraživačkog rada polaznika i pisanje završnog rada uz mentorsku pomoć. Tokom studija polaznici i polaznice imaju obavezu: da prisustvuju polovini časova nastave; da rade u istraživačkom timu i da napišu rad koji javno prezentuju (sami ili u timu). Za to dobijaju Uverenja UNS.

Osnovna su 3 principa u nastavi koji povezuju teorijsko znanje polaznika sa primenom:

1. interdisciplinarno predstavljanje novih znanja o romskoj zajednici;
2. interkulturalno tumačenje rezultata korisno za izgrađivanje identiteta Roma;
3. kritičko promišljanje tekuće prakse u institucijama i organizacijama sistema kod nas u odnosu na ostvarivanje Dekade Roma (2005-2015) u romskoj zajednici u Vojvodini i Srbiji.

Nastava se odvija interaktivno uz korišćenje novih dostignuća u razvoju metodike nastave u akademskoj zajednici (radioničarsko debatovanje, forum teatar, zatim mentorski, istraživački, projektni i rad u grupama). Cilj je ovih oblika da se romski i neromski polaznici povežu u

timskom radu, razmenjuju iskustva, znanja i dobru volju, ruše predrasude i stereotipe jedni o drugima.

Predavački kadar

Od samog početka uključeni su romski i neromski predavači i predavačice koji su se bavili romskom zajednicom: Rajko Đurić, Miloš Marjanović, Aleksandra Mitrović, Zoran Mulić, Dragan Ristić, Ljiljana Pešikan Ljuštanović, Mirjana Jocić, Svenka Savić, Biljana Sikimić, Želimir Žilnik, uz učešće gostujućih (stranih) predavača: Dieter Halwachs (Grac), sa kojim je *Škola* ostvarila dugoročnu saradnju. Budući da je jedan od zadataka *Škole* izgrađivanje nastavnog kadra, tokom 12 godina se postepeno smenjivao nastavni kadar u tom smislu što su polaznice prve *Škole* bile predavačice u poslednjim godinama, a koje su u međuvremenu postale deo akademske zajednice UNS: prof. dr Marija Aleksandrović, dr Slavica Denić. To smatramo dobrom praksom u radu *Škole*. Asistentske poslove u Školi su obavljale: Veronika Mitro, Marijana Čanak, Danijela Radović.

Evaluacija rada

U pismenoj evaluaciji rada na kraju *Škole* tokom 12 godina ocena je polaznika da je to pravo mesto za sticanje osnovnog znanja o romskoj zajednici kod nas i u svetu: mesto susreta različitih mišljenja i posebno se pohvalno procenjuje način predavanja i kritički pristup postojećoj praksi kad je reč o romskoj zajednici. To se pre svega odnosi na način na koji je ona predstavljena u medijima, način na koji institucije brinu o njenim pripadnicima, pre svega studentima/kinjama, a onda i drugima (naročito izbeglicama i povratnicima na osnovu readmisije) i sl.

Rodna dimenzija Škole

Tokom 12 godina postojanja *Školu* pohađaju i završavaju daleko brojnije romske studentkinje nego romski studenti (što je i inače praksa na društvenim smerovima UNS). Važan je podatak da upisane Romkinje završavaju Školu u većem broju od upisanih Roma. Ovaj trend je postojan do poslednje *Škole*, što znači da će širenje znanja o romologiji ubuduće biti u rukama ženske romske intelektualne elite.

Dajem pregled dostignuća u pojedinačnim godinama kako bih pokazala kako se postepeno u *Školi* formirao program, zatim predavački kadar, literatura (objavljene knjige, zatim video zapisi i drugi materijali koji mogu biti od koristi u nastavi).

1.1. U školskoj 2004/2005. u *SKR 1* upisani 48 (M: 20; F: 28), primili uverenja 36 (M: 13; F: 23)

Već je rad sa prvom generacijom pokazao da polaznicima nedostaje lično iskustvo o institucijama i romskoj zajednici koje bi pomoglo u razbijanju stečenih predrasuda i stereotipa. Zato je osnovni razlog za upis u *Školu* da nešto *saznaju* o romskom jeziku, istoriji, običajima, kulturi, religiji, stanovanju, a stečeno znanje im je najčešće komplementarno znanju koje stiču na četvorogodišnjim ili trogodišnjim studijama na UNS (iz sociologije, jezika, psihologije, antropologije, prava, medicine i sl.), odnosno na visokim strukovnim školama u Pokrajini, koje nemaju oblike nastave iz romologije.

Zato je saznanje nakon održane prve *Škole* da postoji potreba da se ova vrsta znanja o romskoj zajednici uvrsti u sistem nastave kao jedna od mogućih izbornih predmeta za sve fakultete UNS. Prvu *Školu* završili su gotovo svi sadašnji (mladi) aktivisti i lideri u romskoj zajednici u Vojvodini koji su se septembra 2004. godine upisali na studije na UNS, a *Škola* im je pružila dodatna znanja o njihovoj zajednici, o funkcionisanju romskih udruženja i sl., pa se može reći da *Škola* od samog početka služi za oformljavanje romske intelektualne elite, pored toga što je to mesto susreta romskih i neromskih studenata i studentkinja, mesto razmene iskustava i poverenja (detaljnije opisano u knjizi *Škola romologije*, S. Savić i V. Mitro, 2006).

U prvoj generaciji *Školu* su završili:

Marija Aleksandrović (sada direktorka projekta o romskim srednjoškolcima, predavačica na Visokoj strukovnoj vaspitačkoj školi u Vršcu), Ksenija Aleksandrović (nastavnica romskog jezika u osnovnoj školi u Novom Sadu), Sava Aleksandrović (koordinator za romska pitanja u gradskoj vladi Novog Sada), Slavica Denić (sada zaposlena u TV Vojvodina: Romski program), Igor Dimić (urednik i prevodilac romskog časopisa *Dekada Roma u AP Vojvodini*), Lazar Dimić, Tomislav Dimić, Ištvan Farkaš (novinar), Aleksandar Jovanović (sekretar projekta o romskim srednjoškolcima u APV), Đorđe Jovanović, Jelena Jovanović, (poslanica u Skupštini APV), Maja Jovanović, Natalija Jovanović, Rajko Ranko Jovanović (predsednik Udruženja romskih

nastavnika Vojvodine), Željko Jovanović, Goran Lakatoš, Romeo Mihajlović (predsednik Unije romskih studenata), Jelica Mišković, Kosana Nikolić (učiteljica romskog jezika), Ružica Nikolić, Marija Petković (spikerka romskog programa TV Vojvodina).

1.2. U školskoj 2005/2006. u SKR 2 upisani 25 (M: 12; F: 13), primili uverenja: 16 (M: 6; F: 10)

U *Školu 2* upisuje se znatno veći broj neromskih studenata i to je bio prvi pokazatelj da je *Škola* mesto susreta neromskih studenata sa romskim na temu romske zajednice, izvan postojeće univerzitetske nastavne šeme, osmišljena kao alternativan (eksperimentalni) program otvoren svima. Već tada je postalo jasno da je na UNS potreban program studija koji problematizuje romsku zajednicu – romologija kao opšteobrazovni predmet – za sve studente, a ne studente pojedinih fakulteta ili katedri.

Nastavlja se u *Školi 2* tendencija uočena u *Školi 1*: upisuju se i završavaju je znatno veći broj Romkinja od Roma, ali i u skupini neromskih polaznika, znatno je veći broj neromskih studentkinja od studenata. Ženska populacija uočava da im je znanje o romskoj zajednici važno za dalje lično obrazovanje u multikulturnoj zajednici. Zašto?

Zato što nastavnici koji predaju izborni predmet u osnovnim školama „Romski jezik sa elementima nacionalne kulture” upisuju *Školu* da bi dobili uverenje koje im je merodavno za rad sa romskim učenicima i učenicama u osnovnim školama (budući da nemaju završene druge škole, a znaju dobro romski jezik). Tako je *Škola* postala mesto susreta onih koji imaju potrebu za znanjem o romskoj zajednici sa merodavnim uverenjem o njihovoj spremnosti za takav rad kao pedagoški asistenti, ili kao nastavnici romskog jezika (jer u Pokrajini nije tada bilo druge mogućnosti za potvrđivanje njihovog znanja).

Rad u prve dve *Škole* ohrabrio nas je da predložimo Filozofskom fakultetu u Novom Sada da u okviru novootvorenog Odseka za medijske studije stvori mogućnost za izborni predmet *Uvod u romologiju*, što je i ostvareno. Kurs su slušali i ispit polagali 35 budućih novinara i novinarki ovog Odseka, koji su danas već uposleni u nekim medijima u Vojvodini (među njima i Jelica Nikolić, koja je prošla i usavršavanje u EU u Briselu i sada radi u REF-u na pitanjima stipendija romskih studenata iz Srbije).

Tako je prvobitno jedna građanska aktivnost usmerena prema Univerzitetu iz Udruženja ŽSI, sada izrodila inicijativu unutar Univerziteta za širenje znanja iz romologije na pojedinačnim fakultetima. To je važan trenutak u razvoju romologije kod nas koji je potekao iz *Škole*.

Iskustvo u radu sa polaznicima u *Školi* 1 i 2, koordinatorka je sa saradnicama pretočila u **publikaciju** (Svenka Savić i Veronika Mitro, 2004, *Škola romologije*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad). To je drugi važan rezultat u radu *Škole* da zajedno sa ostvarivanjem programa štampa publikacije iz romologije koje se koriste u nastavi, što omogućava širenje ove akademske ideje van nastavnog okvira i u druge krajeve u kojima nema mogućnosti da se unutar akademskog programa razvija znanje o romskoj zajednici.

1.3. U školskoj 2006/2007 u SKR 3 ukupno upisano 40 (M: 10; F: 30), primili uverenja 30 (M: 9; F: 21)

Važan zadatak *Škole* jeste afirmisanje vrednosti neophodne za razvoj identiteta zajednica i njenih članova i članica i ovladavanje znanjem o znamenitim ličnosti iz romske zajednice. U tom smislu je u svakoj godini posebna pažnja pridavanja radu i životu Trifuna Dimića, samoukog romologa iz Novog Sada koji je na mnogo načina zadužio svoju zajednicu kad je reč o jeziku, književnosti i kulturi. Negovanje lika i dela Trifuna Dimića je u *Školi* konstanta, a u ovoj godini je bio i istraživački projekat i diplomski radovi iz te oblasti.

Zato su organizatorke *Škole* nastojale da, pored predavanja o Trifunu Dimiću, poklanjaju polaznicima njegove knjige (štampane u Zavodu za kulturu Novog Sada), zatim održavaju javne tribine posvećene standardizaciji romskog jezika koju je on započeo u Vojvodini. To je dan njegovog rođenja (29. februar). **Tako je Škola i mesto negovanja akademske romske tradicije.**

U *Školi* 3 polaznici ranijih *Škola* su uključeni u projekat (finansira REF, vodi Svenka Savić) u kojem je cilj da u osmišljenom mentorskom programu na UNS pomognu u studiranju romskim studentima upisanim na različite fakultete UNS (tim: Marija Aleksandrović, Aleksandar Jovanović, Đorđe Jovanović, Jelena Jovanović). Tu su uključeni i novi romski studenti, koji pored drugih znanja sada stiču znanje o mentorskom poslu (Milan Bjelić, Aleksandar Balinović, Jelica Nikolić i drugi). Dakle, **nakon dobijenog osnovnog znanja u Školi, romski studenti postaju aktivisti u svojim udruženjima ili istraživačkim i aktivističkim projektima** (kao što

je slučaj u ovom projektu) i na taj način pomažu svojim sunarodnicima u akademskoj zajednici. **Publikacija** sumira iskustvo iz rada na mentorskom projektu u formi edukativnog teksta. (Svenka Savić i Milana Grbić, 2008, Akademskim obrazovanjem do romske elite, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad)

1.4. U školskoj 2007/2008. u *SKR 4* ukupno je upisano 35 (M: 5; F: 30), primili uverenja 26 (M: 3; F: 23)

Uvodimo novine u način ostvarivanja nastave: forum teatar i debate. Nadalje, program *Škole* postaje poznat izvan granica Pokrajine. Svakako tome doprinosi i dobra medijska prezentacija *Škole*, na TV u okviru romskog programa, ali *Škola* svake godine snimi kratak video zapis koji se emituje na različitim TV stanicama u zemlji (u saradnji sa D.B. Trade Co. iz Bačke Topole). Nije onda neočekivano da se u *Školu 4* upisuju i studenti iz Beograda kojima je znanje iz romologije potrebno za osnovne studije (studenti sociologije, antropologije, prava). **Tako Škola širi početne regionalne okvire.**

Škola je u ovoj godini odabrana među 20 uspešnih projekata u Jugoistočnoj Evropi od strane ERSTE fondacije. Time je dobila na popularnosti i značaju, pa se već sledeće godine upisao znatno veći broj polaznika iz različitih nacionalnih zajednica u Vojvodini.

Ukratko, povezivanje *Škole* kao stručnog programa ostvarenog na Univerzitetu, sa programom osnovnih studija Odseka za medije na jednom od Fakulteta Univerziteta, umnogome je doprinelo da se o romologiji na UNS više dozna i raširi ideja o mogućnosti istraživanja, pisanja diplomskih, seminarskih i drugih studentskih radova vezanih za romsku zajednicu. **Tako Škola polako postaje deo dodiplomskih studija na fakultetima.**

1.5. U školskoj 2008/2009 u *SKR 5*, ukupno upisano 36 (M:10; F: 26), primili uverenja 29 (M: 9; F: 20)

Karakteristike su ove generacije da većina polaznica i polaznika dolazi iz većinskog naroda i drugih nacionalnih zajednica, a manje iz romske zajednice. Podatak ohrabruje jer svedoči o većoj zainteresovanosti neromske populacije za romsku zajednicu, odnosno da u široj zajednici problematika romske zajednice postaje interesantna, zanimljiva i za studije korisna. Uglavnom

su to studenti različitih fakulteta u Novom Sadu i Beogradu, kojima je ovo znanje dopunsko, ili komplementarno znanju koje stiču na redovnim studijama. Sledeću grupu čine nastavnici romskog jezika u osnovnim školama, ali je novina u ovoj godini da su u *Školu* većinom upisani neromski profesori srednjih škola u Vojvodini koji su mentori romskim učenicima na uspostavljenom projektu „Inkluzija romskih učenika u srednjim školama u APV” (finansira REF iz Budimpešte). Tim profesorkama (većinom žene) su potrebna znanja za pomoć u mentorskom poslu sa romskim srednjoškolskim učenicama i učenicima. Vidimo da se širi potreba za znanjem o romskoj zajednici među različitim grupama uposlenim oko različitih pitanja vezanih za obrazovanje u romskoj zajednici, a u okviru Dekade Roma. Zato je *Škola* njima bila šansa za sticanje potrebnog znanja, a nama u *Školi* je to bio izazov da usklađujemo naše teme sa njihovim potrebama. Tako je tema obrazovanja dominirala ove godine.

Sada je polje primene znanja stečenog o romskoj zajednici u *Školi* prošireno i na institucije sistema (kao što su osnovne i srednje škole, pored akademske sredine). Oseća se u široj zajednici potreba za kadrovima koji znaju više o romskoj zajednici, što je dobar znak i za skidanje stereotipa i predrasuda prema Romima i Romkinjama.

Novina je u ovoj generaciji to što su neromski studenti tražili da se uvedu časovi početnog učenja romskog jezika, što je uspešno ostvareno (10 časova nastave i vežbanja). To znači da se status romskog jezika u očima pripadnika neromske zajednice poboljšava i da postoji prostor za korišćenje znanja o romskom jeziku (na primer, u komunikaciji sa romskim učenicima kojima nastavnici predaju u školama).

Druga novina je da je u ovogodišnjoj *Školi* više bilo polaznika i polaznica van Vojvodine (iz Beograda), što pokazuje da je potrebno iste oblike osnovnog obrazovanja iz romologije uvesti i u druge akademske sredine u državi.

Treća novina je da se komunikacija sa polaznicima ostvaruje uglavnom preko interneta između predavanja. Romski studenti takođe imaju mogućnosti elektronskog komuniciranja u studentskim domovima.

Program *Škole* se i nadalje odvija u obliku 4 modula, ali je novina da u nastavu sada ulaze mladi i učeni Romi i Romkinje.

U istraživačkim timovima i pisanju završnog rada su tri osnovna istraživačka tima: Dekada Roma; Romi i Romkinje u pisanim medijima; romski jezik. Iz ovih projekata su ukupno 5

timskih završnih radova i 5 individualnih. Za svoj uspešan rad polaznici su dobili knjige koje su poklon Zavoda za kulturu Vojvodine i Sekretarijata za obrazovanje AP Vojvodine.

1.6. U školskoj 2009/2010. u *SKR 6* upisali u Novom Sadu: 88 (M: 14; F: 74) i Boru: 28 (M: 15; F: 13), primili uverenja u Novom Sadu: 58 (M: 9; F: 49) i Boru 27 (M: 14; F: 13)

Budući da je *Škola* postala poznata širom zemlje, nakon dobijanja nagrade i drugih reklamnih strategija u *Školi* (na primer distribucija video zapisa sa svake škole u 30 različitih TV stanica širom zemlje), neočekivano je u *Školu 6* upisano oko 100 polaznika u Novom Sadu i Boru, grad koji je pokazao posebno interesovanje da se *Škola* i kod njih održi. Diplome su dobili 85 polaznika i polaznica za oba grada.

U ovoj godini je bio značajan broj nastavnika, pedagoga, psihologa iz osnovnih i srednjih škola, što znači da su osobe iz obrazovnih struktura osetile potrebu da svoje profesionalno znanje dopune i znanjem o romskoj zajednici za praktičan rad na inkluziji romskih učenika i učenica propisano zakonima. Sem toga znanje o Dekadi Roma postalo je šira svojina.

Novina je u nastavnom postupku bila ta što je osnovni način komuniciranja sa polaznicima sada učenje na daljinu, preko interneta – svi upisani polaznici imaju lične imejl adrese (što je bio jedan od uslova za upis u *Školu*). **Sada veliku količinu različite literature mogu primiti besplatno i to je jedna od glavnih osobina ovogodišnje Škole.** Priljeni materijali im nadalje koriste u različitim prilikama: za sopstvene studije, za mentorski rad sa srednjoškolcima, za rad u romskim udruženjima, ali se pokazuje da mogu priljeni materijal dalje da šire onima koji se za romsku zajednici interesuju, a nisu upisani u *Školu*. Sav materijal je takođe dostupan i na sajtu ŽSI.

Nadalje, važno je naglasiti da su i romski romolozi u 2010. objavili značajne knjige korisne za *Školu* (Rajko Đurić: Gramatika romskog jezika, Istorija romskog jezika, Istorija usmene književnosti Roma). Knjige smo kupili za sve polaznike i podelili. Taj podatak je bio važan jer sada postaje jasno da je romologija naučna disciplina koja hvata svoje korene i u akademskoj literaturi. I ove godine su na kraju *Škole* polaznici kao nagradu dobili knjige iz romologije, a javno predavanje je držao stalni profesor *Škole* prof. dr Diter Halvaks sa Univerziteta u Gracu na temu „Procesi standardizacije romskog jezika u evropskom kontekstu”. Osnovna je teza predavača da se procesi standardizacije romskog jezika mogu odvijati istovremeno u dva pravca: osluškivanjem onoga što postoji u upotrebi u raznim dijalektima Evrope i harmoniziranje te

postojeće jezičke prakse sa nekim osnovnim principa normiranja. Ti bi se principi dogovorno usvojili na institucionalnom nivou u državama u kojima Romi žive.

Završni radovi polaznika u Novom Sadu bavili su se odgovorima na pitanja o Romima u Srbiji u „Dekadi Roma” (2005-2015): U kojoj meri institucije sistema zadovoljavaju potrebe razvoja romske zajednice (u Novom Sadu, Beogradu i Boru)?; Kakva je publikovana literatura o Romima i Romkinjama namenjena visokoškolskoj nastavi danas u Srbiji, sa fokusom na različita pitanja romologije?; Kako mediji odražavaju stvarnost romske zajednice kod nas?; Kako se odvijaju procesi inovacije obrazovanja romskih učenika, ili inovacije u očuvanju zdravlja Romkinja i Roma.

Teme završnih radovi polaznika/ca SKR 6: 2009-2010.

	Ime i prezime	Individualni zadatak	Tema završnog rada
1.	Aleksandra Aleksandrović	Kancelarija za inkluziju Roma	ŠTA RADE INSTITUCIJE ZA ROME U NOVOM SADU
2.	Aleksandra Šijačić	Ekumenska humanitarna organizacija	
3.	Daliborka Marinković	Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova	
4.	Viola Nešković		
5.	Jelena Krčmar		
6.	Nebojša Čato	Ženske studije i istraživanja	
7.	Ivana Kecman		
8.	Anđa Lazić		
9.	Bojana Đorojević		
10.	Bojana Grahovac		
11.	Kristina Rajčić	Novosadski humanitarni centar (NSHC) i CARE	
12.	Darko Marković		
13.	Ksenija Radulović		
14.	Slavica Eremić	Romska ženska mreža	
15.	Marija Ester		
16.	Bogdanka Radul		
17.	Dejan Divnić		
18.	Lidija Feher	Sekretarijat za obrazovanje PIV u vezi sa Romima	
19.	Danijela Covic		
20.	Marina Milošević		
21.	Marija Bjelica	Sekretarijat za upravu, propise i nacionalne manjine PIV	
22.	Šarolta Kartag		
23.	Darko Kovačević		
24.	Vanja Đuric-Bjelanović	Gradski koordinator za romska pitanja	
25.	Vanja Vidaković		
26.	Tatjana Kešelj		
27.	Jovana Gajić	Odseku za žurnalistiku Filozofskog fakulteta	

1.	Dragana Savić	SANU: Komisija za jezik i kulturu Roma	ŠTA RADE INSTITUCIJE ZA ROME U BEOGRADU
2.	Nataša Gligorijević		
3.	Aida Kadrijević	NVO Praxis	
4.	Diana Miladinović	Nacionalnom savetu Roma	
5.	Dragana Godić	Muzeju grada Beograda	
6.	Sonja Trifuljesko	Fond za otvoreno društvo: REF stipendija	
1.	Vesna Marić	<i>Romkinje 2</i>	LITERATURA O ROMIMA
2.	Sanja Stanković		
3.	Marko Vranješ		
4.	Gordana Nikolić		
5.	Tihana Janjić	<i>Škola romologije(2006)</i>	
6.	Snežana Perović	<i>Akademskim obrazovanjem do romske elite (2008)</i>	
7.	Violeta Periz		
8.	Anđelka Stojaković	<i>Ustala jemka</i>	
9.	Biljana Janjević	<i>Kletve i psovke Roma: Romi u Sremu</i>	
10.	Erne Žadanji		
11.	Slobodan Lančuški	<i>Istorija Roma</i> Rajka Đurića	
1.	Tatjana Dugančić	Osnovno obrazovanje odraslih Roma (Apatin)	OBRAZOVANJE ROMA U GRADOVIMA: NIŠ, APATIN, SOMBOR, VRANJE, BELA CRKVA, MAGLIĆ, ZRENJANIN
2.	Jasna Pavićević		
3.	Sanja Mirić		
4.	Biljana Popović	Osnovno obrazovanje romske dece (Apatin)	
5.	Danijela Ignac		
6.	Kristijan Ignac		
7.	Jelena Smiljanić	Romi u Beloj Crkvi	
8.	Ana Đurić	Romi u Magliću	
9.	Danica Kocevski	Romi u Vranju	
10.	Jovan Kocevski		
11.	Vera Kurtić	Romi u Nišu	
12.	Dubravka Stajić	Institucije i organizacije za Rome u ZR	
1.	Katarina Golubović	Zdravstvena zaštita Roma u Subotici	ZDRAVLJE ROMA
2.	Sanja Nikolić		
3.	Bojana Stanisavljev		
1.	Vladimir Perić	Romi u medijima	ROMI U MEDIJIMA
2.	Srđan Papić Đurić		

U Boru su u ovoj godini prvi put *Školu* završili uglavnom nastavnici osnovnih škola, mentori romskim učenicima koje je interesovala tematika vezana za njihov grad: pregled političke

participacije Roma danas; poznati Romi i Romkinje u Timočkoj krajini i u Boru; pitanja prakse školovanja romskih učenika u tri osnovne škole. Kao završni rad je štampana brošura o poznatim Romima u Boru i održana javna prezentacija završnih radova i dodela uverenja u Gradskoj biblioteci u Boru.

Odjeci rada *Škole* u Boru bili su vidljivi na osnovu nekoliko konkretnih promena. Prvo, pod uticajem predavanja o religijama Roma, direktor jedne osnovne škole je pokrenuo inicijativu da se za romske učenike muslimanske veroispovesti organizuje nastava veronauke; zatim, da se učini javno vidljiv rad ženske nevladine romske organizacije koja je ostvarila niz značajnih akcija za emancipaciju romskih žena. Konačno, pokazao se bolji uspeh nekih romskih učenika u osnovnoj školi sa kojima su radile mentorke koje su dobile uverenja u *Školi*.

Možemo zaključiti da je u prvih šest godina ostvaren značajan doprinos u različitim metodološkim inovacijama, u širenju *Škole* van Pokrajine, u modifikovanju programa za aktuelne potrebe polaznica i polaznika *Škole*. Ovim možemo potvrditi da je *Škola* eksperimentalni program sa stalnim inovacijama, i da je interdisciplinarni namenjen praksi.

1.7. U školskoj 2010/2011. u *SKR 7* ukupno upisani u Novom Sadu: 40 (M: 7; F: 33) i u Boru 15 (M: 7; F: 8), primili uverenja u Novom Sadu 33 (M: 4; F: 29) i Boru 12 (M: 5; F: 7)

U ovoj godini su polaznice i polaznici uglavnom bili studenti i studentkinje sa različitih fakulteta UNS i iz Beograda, zatim pedagoški asistenti koji su uvedeni u osnovnoškolski sistem od septembra 2010. godine bez dovoljne pripreme za praktičnu nastavu, pa im je znanje stečeno u *Školi* bilo neophodno. Polaznici su iz različitih nacionalnih zajednica.

Nastavno osoblje su i ovoga puta činili (u Novom Sadu): Dragoljub Đorđević (za religije Roma), Dragoljub Acković (za istoriju Roma i holokaust), ali je ovoga puta nastava poverena i polaznicama prve *Škole*: Mariji Aeksandrović (za usmenu književnost Roma), Stanki Dimitrov (za naselja Roma), Jelica Nikolić (Romi u medijima).

Dve su teme dominirale ovoga puta. Jedna se tiče novije istorije Roma, a posvećena holokaustu i novim podacima o stradanju Roma u II svetskom ratu u različitim delovima Vojvodine (Čurugu, Novom Sadu). Druga tema se odnosi na obrazovanje romskih učenica i učenika, a posvećena je kritičkom promišljanju uloge i funkcije pedagoških asistenata. Ustaljena tema o romologu Trifunu Dimiću i ove godine dominirala je modulom o romskom jeziku. O samoukom romologu

govore njegove dugogodišnje saradnice Olivera Marinkov (u Zavodu za kulturu Vojvodine) i Svenka Savić.

Ukupno je 16 časova posvećeno **učanju romskog jezika** prema programu koji je sačinila Aleksandra Nikolić, nastavnica romskog jezika i dugogodišnja saradnica Trifuna Dimića. Ovo je novina u *Školi* u ovoj godini, jer je učenje romskog zaokruženo kao uvodni kurs.

U *Školi* se najveća pažnja posvećuje timskom radu, osmišljen oko istraživačkih tema. Rad u timovima na istraživačkim projektima polaznika imao je 2 osnovna cilja: da se homogenizuje istraživačka grupa čiji su članovi i članice različitog znanja, stavova i očekivanja; da se okupe oko interesantne teme koju sami odaberu. Iz ovih timova su zatim nastali timski diplomski radovi od kojih ovde detaljnije pominjem tri.

1. Pošlo se od činjenice da Romi žive zajedno sa nacionalnim zajednicama u Vojvodini (neki se i izjašnjavaju nacionalno kao njihovi pripadnici). Onda je istraživačko pitanje kako pisani mediji koji se štampaju na nacionalnim jezicima u Vojvodini (Hlas ludu, Hrvatska riječ, Magyar Szó, Руске слово) pišu o Romima i Romkinjama u 2010. godini. Osnovni je rezultat analize da ova glasila nacionalnih zajednica uglavnom **ne pišu** o romskoj zajednici, sem kada su u pitanju ekscesne situacije (nemili događaji u selu Jabuka). Preporuka je redakcijama da se više posvete romskoj zajednici i pišu pozitivna iskustva u procesima ostvarivanja Dekade Roma.
2. Rad o praktičnim problemima pedagoških asistenata i asistentkinja (uglavnom Romkinja) u Vojvodini pokazao je niz teškoća sa kojima se nastavnice susreću u praksi: nemaju stalni radni odnos, plata ne stiže na vreme, nedovoljno znanje iz metodike nastave, velike grupe dece u školi sa kojom su obavezne da rade, rade i druge poslove koji nisu predviđeni za pedagoške asistente nego za stručne službe u školama.
3. Osvrt na neka pravna pitanja Roma u Srbiji pokazao je da su takva pitanja brojna, naročito kad su u pitanju romske porodice koje se vraćaju u Srbiju na osnovu readmisije.
4. Jedan rad je bio posvećen problematici literature za romologiju kao interdisciplinarnu nauku kod nas. Konstatuje se povećanje literature u 2010. godini, ali i ozbiljne teorijske, metodološke i druge manjkavosti. Zaključak je da je potrebno oformiti neki oblik institucionalnog istraživanja romske zajednice (u Beogradu je to Muzej romske kulture, u Novom Sadu takav oblik izostaje).

Pojedinačna predavanja su bila javno oglašavana, što znači da je veći broj neupisanih prisustvovao (na primer, projekciji filma „Kenedi se vraća kući” i diskusija sa Želimirom Žilnikom (Dodatak 5); problematika o religijama Roma Dragoljuba Đorđevića).

1.8. U školskoj 2011/2012. u SKR 8 ukupno upisani 39 (M: 8; F:31), primile uverenja 25

U ovoj godini je fokus bio na kulturi Roma i Romkinja, tačnije problematiziranju literature namenjene nastavi romologije na srpskom jeziku, a uz primenu postkolonijalnih teorija, međukulturnih i interdisciplinarnih metoda. Razlog za to je sledeći. U poslednjih nekoliko godina su objavljene knjige namenjene nastavi romologije, za koju, nažalost, nema adekvatne naučne recenzije. U obliku timskog rada, polaznici i polaznice su kritički problematizovali sadržaje ponuđene literature za jezik, književnost, religiju i istoriju (ne)romskih autora (Rajko Đurić, Dragoljub Acković, Trifun Dimić, Dragoljub Đorđević, Svenka Savić) kako bi procenili upotrebljivost ponuđene literature za visokoškolsku nastavu. Danas je malo poznato da postoji bogata literatura o Romima u Biblioteci Matice srpske. **Nova bibliografija radova o Romima** je mali doprinos zajedničkog rada polaznika u ovoj godini u *Školi*, Vanje Miličić objavljena 2016. u knjizi Svenke Savić, Kako je muški rod od devica).

SKR 8: SPISAK ZAVRŠNIH RADOVA mentorka Svenka Savić 18. 02.2012.

No	Prezime	Ime	Naziv završnog rada	Podnaslov /P(prikaz)	Mentorka
1.	Anđelić	Bojana	Religije sveta	P: D. Đorđević	Svenka Savić
2.	Ilić Marković	Mirjana Mile	Muzika Roma		Svenka Savić
3.	Trifunović	Tomislava	Romske bajke	P: Ali Krasnići	Svenka Savić
4.	Tomić Perić	Majda Sanja	Istorija romske književnosti	P: Rajko Đurić	Svenka Savić
5.	Miličić	Vanja	Bibliografija o Romima u Biblioteci MS		Svenka Savić
6.	Bošković	Đorđe	Fonologija romskog jezika		Svenka Savić
7.	Bugarski Naseva Škrbina	Milica Ljudmila Lana	Gramatika romskog jezika	P: Rajko Đurić	Svenka Savić
8.	Stanisavljev	Jovana	Romski učenici u O.Š. J. Marinković, Novi Bečej		Svenka Savić

9.	Lalić	Tanja	Romsko pozorište Zorana Jovanovića, S. Karlovci		Svenka Savić
10.	Nemet Dimić Plavci	Jadranka Jelena Adilja	Obrazovanje romskih učenika i učenica		Svenka Savić
11.	Karadžić	Mima	Škola romologije 8 u video zapisu		Svenka Savić
12.	Stanković Stanković	Jelena Branislav	Trafiking: trgovina ljudima		Svenka Savić
13.	Vasić	Ines	Romski jezik sa elementima nacionalne kulture: kritička analiza		Svenka Savić
14.	Stojkov Fazlijević	Sandra Sabina	Samopoštovanje učenika i socioekonomski status porodice dece Roma i ne-Roma	P: Marina Arsenović-Pavlović i saradnice	Svenka Savić
15.	Čirić	Biljana	Romske NVO u Somboru		Svenka Savić
16.	Jeličić	Aleksandra	Religije u svetu	P: D. Đorđević	Svenka Savić
17.	Đuzivić	Boris	Simboli Roma	P: D. Acković i R. Đurić	Svenka Savić
18.	Jovančić	Milana	Lična imena Roma	P: D. Stanojević i S. Savić	Svenka Savić

1.9. U školskoj 2012/2013. u **SKR 9** ukupno upisani 33 (M: 2; F: 31), primili uverenja 21 (M: 1; F: 20)

U fokusu **završnih radova** su bili romski studenti i studentkinje upisani na različite fakultete UNS, od kojih neki žive u studentskim domovima. Doznali smo podatke da se romski studenti međusobno slabo poznaju jer ne postoje valjani oblici za njihovo međusobno druženje u okviru akademske zajednice. Što se smeštaja tiče u studentskim domovima, većina iznosi pozitivan stav, ali i nadu da bi stanovanje tamo moglo biti bolje.

U Izveštaju koji je koordinatorka dostavila Senatu UNS, zaključuje da su i u ovoj školskoj godini uspešno ostvareni ciljevi organizovanja programa *Škole romologije 9*, ali prisustvujemo jednom akademskom paradoksu 9 godina na UNS! S jedne strane, polaznici pozitivno evaluiraju rad *Škole*, svake godine u proseku 25 studentkinja i studenata primi sertifikate, a predavanja sluša mnogo šira grupa, u proseku 30 prisutnih, što je ukupno tokom ovih 9 godina preko 270 osoba. S

druge strane, UNS ne pokazuje dobru volju da ovaj eksperimentalni program preraste u akademski dodiplomski i/ili postdiplomski program, uz mnogo nastojanja koordinatorke da o *Školi* obavesti sve strukture na UNS.

Koordinatorka je učinila sve što je u njenoj moći da ovaj uspešni program pređe u akademski, što zaslužuje po kvalitetu nastave, po kritičkom odnosu prema onome što se događa sa romskom zajednicom kod nas, po interesovanju studentkinja i studenata UNS i visokih škola, ali je očigledno da ne postoji ni politička ni akademska volja u ovom već 10 godina za uspostavljanje ovakvog akademskog programa.

Univerzitet u Novom Sadu i Udruženje «Ženske studije i istraživanja»
OSTVAREN PROGRAMA ŠKOLE ROMOLOGIJE 9: 6. 10. 2012 – 31. 03. 2013.
koordinira prof. dr Svenka Savić
(Predavanja se održavaju subotom od 14 do 18 sati na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 23.02.2013.

Datum	Tema	Predavač/ica
<i>oktobar</i>		
6.10. 14-17 h	Otvaranje Škole romologije 9 1. Uvod u romologiju 2. Upis, testiranje znanja o romskoj zajednici, podela osnovne literature, diskusija o programu i režimu studija	Svenka Savić
13.10. 14-18 h	Modul 1: Kultura Roma: Religije Roma Modul 2: Lirske romske pesme Mlade Romkinje čitaju svoju poeziju	Svenka Savić Marija Aleksandrović Maja Familić
20.10. 14-18 h	Modul 2: Standardizacija romskog jezika i njegova službena upotreba u Srbiji danas Modul Kultura Roma: Govor mržnje prema Romkinjama na internetu Modul 3: Kultura stanovanja Roma (Podela istraživačkih tema, formiranje timova)	Svenka Savić Jelena Jovanović, CEU Stanka Janković
<i>novembar</i>		
3.11. 14-18 h	Modul 2: Pitanja višestrukog identiteta Romkinja i Roma O identitetu akademski obrazovanih Roma i Romkinja: panel diskusija (Film: <i>Kenedi se vraća kući</i> , Želimira Žilnika)	Jelena Savić, Bgd Svenka Savić
10.11. 14-18 h	Modul 1: Kultura Roma: Kulturni identitet Roma i Romkinja u visokoškolskom obrazovanju u Srbiji	Biljana Sikimić, Bgd Svenka Savić
17.11. 14-18 h	Modul 1: Jezik Roma (II): Romski jezik i dijalekti	Svenka Savić
24.11. 14-17 h	Modul 2 Jezik Roma: Doprinos romologa Trifuna Dimića razvoju romologije u Srbiji Modul 4: Istorija Roma: Pitanja readmisije Roma i Romkinja iz zemalja EU u Srbiju Modul 2: Kultura Roma: Religije Roma Mediji i Romi	Olivera Marinkov Danilo Ćurčić, Bgd Slaviša Raković, Bgd Jelica Nikolić
<i>decembar</i>		
8.12. 14-18 h	Polaznici prezentuju timske radove Priprema za testiranje (rad u grupama)	Svenka Savić
15.12. 14-18 h	Evaluacija nastave, podela tema za završne radove, testiranje	Svenka Savić

	2013.	
januar	Individualni i timski rad polaznika sa mentorkom u izradi završnih radovima	Svenka Savić
23. febr.	Javna prezentacija završnih radova; dodela sertifikata i knjiga	Svenka Savić
1. mart	Pisanje izveštaja Fondaciji i Senatu UNS	Svenka Savić

(Fondacija za otvoreno društvo, nakon 10 godina finansiranja ukinula programsku liniju visokog obrazovanja, čime prestaje nadalje da finansira održavanje *Škole*, pa program nastavlja volonteri koordinatorka sa saradnicama i visokoobrazovanim Romkinjama, uz redovno obaveštavanje Senata o toj novini).

1.10. U školskoj 2013/2014. u *SKR 10* ukupno upisani 18 (M: 3; F: 15), primili uverenje: 14 (M:3; F: 11)

I ove godine, kao i prethodnih, mali je broj polaznika, pa je verovatnoća da će romologiju ubuduće uspešno promovisati ženske osobe koje su i ove godine otvarale značajna pitanja iz domena tretiranja romske zajednice kod nas. U ovoj godini su polaznice propitivale značaj i smisao afirmativnih mera koje se sprovode na UNS poslednjih 10 godina, zatim uvođenje pedagoških asistenata i nastavnika romskog jezika u osnovne škole. Program su volonteri izvodile diplomirane romske studentkinje: mr Marija Aleksandrović, mr Slavica Denić, Jelena Jovanović, Stanka Dimitrov, Jelica Nikolić, uz mentorsku koordinaciju Svenke Savić. Polaznice su dobile na poklon knjige, brošure, informacije i raznovrsne materijale vezane za romsku zajednicu u Srbiji i svetu, uz pomoć Zavoda za kulturu Vojvodine i Zavoda za ravnopravnost polova, što je dodatni kvalitet ovog programa.

1.11. U školskoj 2014/2015. u *SKR 11* ukupno upisani 17 (M: 0; F: 17), primile uverenje: 13 (M: 0; F: 13)

Podatak o polaznicama je važan (polaznika nije bilo), a to je da su među njima: 4 završile master; 3 studentkinje završnih godina, 3 apsolutkinje, 1 diplomirana profesorka, 2 nastavnice razredne nastave u osnovnoj školi. I nadalje je romologija domen interesovanja samo ženske populacije, ali su one sada visokoobrazovane iz zajednice većinskog naroda i drugih nacionalnih

zajednica (samo 2 iz romske zajednice) koje smatraju znanje dobijeno u *Školi* relevantnim za njihovo dalje profesionalno afirmisanje u društvenoj i akademskoj zajednici. Polaznice su visoko ocenile organizaciju nastave i ukupnog programa, naročito učenje romskog jezika, pa je njihov predlog da se uvede romski jezik kao izborni na Filozofskom fakultetu UNS. Kao nov kvalitet, polaznice naglašavaju važnost *promene* u sopstvenom odnosu prema pripadnicima romske zajednice, nakon toga što više saznaju novih istraživačkih podataka o njihovom životu, o eksplicitnim i implicitnim oblicima diskriminacije kojima su predstavnici romske zajednice izloženi u našoj zemlji i svetu.

Predavanja su i u ovoj *Školi* držale Romkinje, koje su pohađale *Školu* prvih godina, a sada su završile redovne, master, magistarske, ili doktorske studije na UNS (dr Slavica Denić, mr Marija Aleksandrović, Jelica Nikolić, Jelena Savić, Jelena Jovanović, Stanka Dimitrov, Nađa Greku, a Aleksandra Nikolić predaje osnove romskog jezika). Činjenica da visokoobrazovane Romkinje sada predaju svoje znanje novim generacijama, čini ovu *Školu* specifičnom - sada je *Škola* istovremeno mesto afirmacije mlade romske intelektualne elite.

I u ovoj godini su polaznice dobile na poklon bogatu literaturu: 10 knjiga i mnogo radova (distribuirani imejлом ili umnoženi i podeljeni). Ova količina literature je zalag za njihov budući samostalan rad.

1.12. U školskoj 2015/2016. u SKR 12 ukupno upisani 14F, primile uverenje 13 F

Novina je u poslednjoj *Školi* da je TV Vojvodina potpisala ugovor sa UNS da se predavanja u *Školi* snimaju za potrebe Romskog programa ove državne televizije i emituju za široki krug zainteresovanih gledalaca na jugoslovenskom prostoru (na primer, predavanja Biljane Sikimić, studentkinje Iskre Vuksanović, emitovana više puta). Druga novina je da su **strani studenti**, koji studiraju na raznim fakultetima UNS (na primer na Odseku za sociologiju, ili na Odseku za srpski jezik Filozofskog fakulteta), prisustvovali mnogim predavanjima, i/ili su završili *Školu*. Treći podatak nije ohrabrujući - potpuno odsustvo zainteresovanosti mladića za ovu vrstu problematike (kako romskih tako i neromskih), obećava u jednom patrijarhalnom društvu otpor onome što će žene pokušati da promene. Ali ono što ohrabruje jeste da završni radovi studentkinja pokazuju u kojoj meri je problematika romske zajednice od značaja za globalna pitanja života i rada na UNS (dajem listu tema završnih radova u SKR 12).

Škola romologije12: Ukupni podaci o završnim radovima studentkinja 20.02.2016.

	Prezime	Ime	Predlog naziv završnog rada	U timu
1	Baranski	Elke Franziska	Žene i kultura Roma	
2	Ćeran	Kornelija	Političko učešće mladih Roma na društvenim mrežama u Srbiji u 2015. godini	
3	Čolić	Nadežda	Preporuka akterima u kreiranju politike borbe protiv trgovine ljudima	Dina Zavarko
4	Čabrilovski	Pava	Nevladine romske organizacije u gradu Pančevu	
5	Čabrilovski	Miljana	Visokoobrazovane Romkinje u Srbiji: pregled postojeće literature u Srbiji	sa Tamarom Golubović
6	Golubović	Tamara	Visokoobrazovane Romkinje u Srbiji: pregled literature	sa Miljanom
7	Jeftić	Bobana	Romska deca u produženom boravku u osnovnoj školi <i>Branko Radičević</i> u N. Sadu u 2015.	
8	Iličić	Dunja	Religijski identitet romskih učenika i učenica osnovne škole u Novom Bečeju: slava	
9	Karanović	Kristina	Romi u protestantskoj verskoj zajednici u Sremskoj Mitrovici 2015.	.
10	Selvelli	Giutina	Časopis "Dekada Roma u AP Vojvodini" i pitanje pisane kulture za romske zajednice u Vojvodini	
11	Vuksanović	Iskra	Poezija i život pesnikinje Gine Ranjičić (1831-1891)	
12	Zavarko	Dina	Preoruke akterima u kreiranju politike borbe protiv trgovine ljudima	Nadežda Čolić
13	Živanović	Živana	Obrazovanje romske dece u osnovnoj školi: primer kućne nastave u Vojvodini (Bačko Gradište i Petrovo Selo)	

Opšti zaključak

Škola je postala mesto susreta romskih i neromskih studenata kojima je cilj dobijanje više znanja o romskoj zajednici. Ona postoji na UNS 12 godina i oko 500 osoba je ukupno pohađalo *Školu* (kraće ili duže), a diplome su primili romski i neromski polaznici i polaznice koji će svoje znanje iz romologije dalje koristiti u akademske ili aktivističke svrhe – ukupno 353 (M: 76; F: 277).

Podaci o polaznicima pokazuju neke opšte trendove.

Broj upisanih studenata i studentkinja i broj onih koji su diplomirali: 2004-2016.

Škol. god.	Škola	Upisani	Primili uverenja
2004/2005	SKR 1	48 (M: 20; F: 28)	36 (M: 13; F: 23)
2005/2006	SKR 2	25 (M: 12; F: 13)	16 (M: 6; F: 10)
2006/2007	SKR 3	40 (M: 10; F: 30)	30 (M: 9; F: 21)
2007/2008	SKR 4	35 (M: 5; F: 30)	26 (M: 3; F: 23)
2008/2009	SKR 5	36 (M: 10; F: 26)	29 (M: 9; F: 20)
2009/2010	SKR 6	U Novom Sadu: 88 (M: 14; F: 74)	U Novom Sadu 58 (M: 9; F: 49)
		U Boru 28 (M: 15; F: 13)	U Boru 27 (M: 14; F: 13)
2010/2011	SKR 7	U Novom Sadu: 40 (M: 7; F: 33)	U Novom Sadu 33 (M: 4; F: 29)
		U Boru 15 (M: 7; F: 8)	U Boru 12 (M: 5; F: 7)
2011/2012	SKR 8	39 (M: 8; F: 31)	25 (M: 0; F: 25)
2012/2013	SKR 9	33 (M: 2; F: 31)	21 (M: 1; F: 20)
2013/2014	SKR 10	18 (M: 3; F: 15)	14 (M: 3; F: 11)
2014/2015	SKR 11	17 (M: 0; F: 17)	13 (M: 0; F: 13)
2015/2016	SKR 12	14 (M: 0; F: 14)	13 (M: 0; F: 13)
Ukupno od 2004/2016		476 (M: 113; F: 363)	353 (M: 76; F: 277)

Škola je počela kao eksperimentalni program za stručno usavršavanje na UNS, ali je uskoro prešla granice jednog Univerziteta u Novom Sadu i Pokrajine i proširila se u druge delove države. To je važna potvrda potrebe organizovanja ove vrste visokoškolskog programa.

Saznanje o sadržaju rada u *Školi* i ozbiljan rad, bili su dovoljni da rukovodstvo Filozofskog fakulteta odobri uvođenje u sistem dodiplomske nastave kurs „Uvod u romologiju” kao jedan od mogućih izbornih predmeta na Odseku za medijske studije. Predlog je podnela *Škola*. To je drugi važan rezultat rada *Škole*, jer sada budući novinari doznaju o problematici romske zajednice već na osnovnim studijama. Bilo bi dobro kada bi ovakav izborni kurs bio ponuđen svim odsecima Filozofskog fakulteta, odnosno UNS.

Rad u *Školi* je ocenjen i u regionu, pa je u 2007. *Škola* odabrana među 20 uspešnih projekata u Jugoistočnoj Evropi od strane ERSTE fondacije.

Tokom 12 godina program se menjao i usavršavao u odnosu na grupu polaznika i polaznica (koje su postajale zahtevnije u količini u vrsti znanja), zatim od novina koje su se uvodile i u tekućim programima i kursevima na pojedinim fakultetima UNS, a pre svega u domenu metoda u prenosa znanja (uvođenje forum teatra i debate kao dobrih oblika homogenizacije grupa) i učenja na daljinu (jer su polaznici, pre svega iz romske zajednice, dobijali znanja i veštine i na drugim kursevima, seminarima koje organizuju samo za njih romska udruženja). U poslednje dve *Škole* komunikacija koordinatorke sa polaznicima (i njih između sebe) je bila uglavnom imejlom u periodima između susreta na predavanjima.

Pozitivna je činjenica da se povećavao broj neromskih polaznika, što je znak da predstavnici neromske zajednice (iz većinskog naroda i drugih nacionalnih zajednica u Vojvodini) žele više da dozna o romskoj zajednici. To je važan podatak za dobar dijalog u budućnosti. Tako je *Škola* zasigurno mesto sticanja znanja i oslobađanja od predrasuda velikog broja onih koji o romskoj zajednici nešto žele da saznaju.

Podaci pokazuju da su tokom 12 godina veće interesovanje za romsku zajednicu pokazivale žene od muškaraca, pa se može očekivati da će romologija biti rodno obeležena u tom smislu što će biti svojina ženske intelektualne elite (za sada ova naučna disciplina još uvek nema prestiž u domaćoj nauci pa je očekivano da je prepuštena ženama).

Škola je mesto na kojem se doznaje o najnovijoj literaturi iz romologije, objavljenoj u svetu i kod nas. Zato su se organizatorke trudile da štampane knjige dobiju na poklon svi koji su napisali i odbranili završne radove.

Tokom 12 godina programa u nastavu smo unosili različite novine a poslednja je da se komunikacija sa polaznicima ostvaruje uglavnom preko interneta između predavanja i to je prelazni proces ka novoj organizaciji *Škole* na osnovama učenja na daljinu. Romski studenti takođe imaju mogućnosti elektronskog komuniciranja u studentskim domovima.

Škola romologije na UNS u suorganizaciji sa Udruženjem građana „Ženske studije i istraživanja” danas je oblik stručnog usavršavanja; oblik formiranja nastavnog kadra romskih predstavnica, ali je mnogo više mesto susreta romskih i neromskih pripadnika. Važno je da takvo mesto postoji na UNS i da ono privlači pažnju polaznika.

Škola je mesto izgrađivanja autentične romološke tradicije Srbije: pored predavanja o Trifunu Dimiću, poklanjaju polaznicima njegove knjige (štampane u Zavodu za kulturu Novog Sada),

zatim održavaju javne tribine posvećene standardizaciji romskog jezika koju je on započeo u Vojvodini. *Škola* je mesto deljenja najnovije literature iz romologije.

Škola je mesto negovanja akademske romske tradicije, na osnovu akademske literature.

Škola je mesto susreta sa drugima i poticaj za menjanje postojećih negativnih stereotipa i predrasuda.

Škola, kao alternativni akademski program, polako postaje deo dodiplomskih studija na fakultetima UNS.

Nakon dobijenog osnovnog znanja u *Školi*, romski studenti postaju aktivisti u svojim udruženjima ili istraživačkim i aktivističkim projektima i na taj način pomažu svojim sunarodnicima u akademskoj zajednici (Savić i Mitro, 2015).

Od velike važnosti je video zapis većine škola:

Peta Škola romologije

<https://www.youtube.com/watch?v=sGFtnGJH7U>

Šesta Škola romologije

<https://www.youtube.com/watch?v=4e1By3wcPcQ>

Sedma Škola romologije

<https://www.youtube.com/watch?v=739AqhxP0Vw>

Osma Škola romologije

<https://www.youtube.com/watch?v=0s769GEiLfc>

The School of romoligy

https://www.youtube.com/watch?v=_V-Xh81pvoM

Škola romologije

<https://www.youtube.com/watch?v=g91G4vGolYM>

Predlog

Budući da je ovako osmišljena *Škola* na UNS jedinstvena u regionu, može postati za mnoge univerzitete model prelaznog obrazovnog procesa ka formiranju lektorata ili katedre za romologiju - naučnu interdisciplinarnu budućnosti. U tom smislu je koordinatorka već objavljivala i distribuirala publikacije sa saradnicama, ali je važno da nakon 12 godina ovo iskustvo bude pretočeno u valjan metodički udžbenik za romologiju na univerzitetima.

Zato bi trebalo da se *Školi* prizna status unutar sistema univerzitetske nastave kao jedan od mogućih izbornih predmeta za sve fakultete UNS, a ne samo na Filozofskom fakultetu.

Novi Sad 30.8.2017.

Literatura

Miličić, Vanja (2016), Bibliografija radova o Romima u Biblioteci Matice srpske (2000-2010), Svenka Savić, ur. Kako je muški rod od devica: visokoobrazovana romska ženska elita u Vojvodini, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad .

Savić, Svenka i sar. (2001), Romkinje: životne priče starih Romkinja. Futura publikacije, Novi Sad.

Savić Svenka i sar. (2007), Romkinje2, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka i Veronika Mitro (2006), Škola romologije, Univerzitet u Novom Sadu i Futura publikacije, Novi Sad.

Savić, Svenka i Milana Grbić (2008), Akademskim obrazovanjem do romske elite, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka (2013), Iskustvo mentorskog programa sa učenicima: višestruko podzastupljene grupe, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad.

Svenka Savić i Veronika Mitro / 2015), Ženske romske nevladine organizacije u Vojvodini: 2000-2014. Radosavljević, Duško; Keveždi, Miroslav; Vukašinović, Eva (2015). *Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura* (2). Novi Sad: Zavod za kulturu Vojvodine.

DODACI

Dodatak 1

Универзитет у Новом Саду
Трг Доситеја Обрадовића 5
21000 Нови Сад
Србија

University of Novi Sad
Trg Dositeja Obradovića 5
21000 Novi Sad
Serbia

Tel: +381 (0)21 4852000, 4852020 • Fax: +381 (0)21 450-418 • E-mail: rektorat@uns.ns.ac.yu • <http://www.ns.ac.yu>

Број: 04-29/8
29. мај 2009. године

ИЗВОД ИЗ ЗАПИСНИКА

о раду Сената Универзитета у Новом Саду са 50. седнице одржане 14. маја 2009. године са почетком у 11,30 часова у сали за седнице Ректората Универзитета у Новом Саду.

20.

МОЛБА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ШКОЛЕ РОМОЛОГИЈЕ 6 НА УНИВЕРЗИТЕТУ У
НОВОМ САДУ – ЗИМСКИ СЕМЕСТАР ШКОЛСКЕ 2009-2010: 1. СЕПТЕМБАР –
31. ДЕЦЕМБАР 2009. ГОДИНЕ

Након уводне речи проф. др Радмиле Маринковић-Недучин, председника Сената, размотрена је Молба за организовање Школе ромологије 6 на Универзитету у Новом Саду – зимски семестар школске 2009-2010: 1. септембар – 31. децембар 2009. године, Сенат Универзитета једногласно је одлучио да се, као и претходних 5 година у зимском семестру школске 2009-2010: 1. септембар – 31. децембар 2009. године организује Школа ромологије 6 као едукативни стручни програм за ромске и неромске студенте на начин на који су организоване у претходних 5 година, а уз остваривање усвојених програма.

ПРЕДСЕДНИК СЕНАТА

Проф. др Радмила Маринковић-Недучин

Dodatak 2

Univerzitetu u Novom Sadu
Trg Dositeja Obradovića 3
21 000 Novi Sad

Izveštaj: Škola romologije 6

1. oktobar 2009. – 1.03.2010. Univerzitet u Novo Sadu

Škole romologije (SKR) je alternativni eksperimentalni akademski program za stručno usavršavanje na Univerzitetu u Novom Sadu (UNS). U školskoj 2009/2010. godini organizovana je Škola romologije po šesti put (SKR 6) na osnovu odluke Senata (29.5.2009) s ciljem da pruži osnovnu sumu znanja iz naučne discipline romologije koja je u našoj sredini još uvek izvan osnovnog kurikulumu na univerzitetima u Srbiji.

Ostvarivanje ciljeva Dekade Roma: 2005-2015. u domenu visokog obrazovanja zavisi od akademskog programa za upoznavanje naučnih tema vezanih za romsku zajednicu (romologiju): jezik, istorija, kultura i stanovanje. Program koji je ostvaren u SKR 6 koncipiran je tako da pruži osnovna znanja o romskom jeziku (i neke osnove gramatike romskog jezika); zatim, tradicionalne i savremene kulture, savremene istorije i pitanja stanovanja Roma (videti dodatke 5 i 5.1: realizovani program predavanja). Program su ostvarivali romski i neromski predavači i predavačice (videti dodatke 13 i 14: spisak i biografije predavača/ica) u Novom Sadu i u Boru tokom 6 meseci (1.10.2009 – 31.03.2010). Upravo je novina u ovoj godini da se program proširio i izvan UNS, na zahtev i interesovanje polaznika, pa je u ovoj godini to bio slučaj u Boru.

Polaznici.

Na raspisani konkurs (videti dodatak 1) ukupno je upisano u Novom Sadu 88 polaznika i polaznica, a u Boru 29; na kraju su uverenja dobili njih 58 u Novom Sadu (49 polaznica i 9 polaznika), a u Boru 17 (8 polaznica i 9 polaznika) (videti dodatke 3, 3.1 i 6: spiskovi polaznika). Vođena je evidencija prisustva na predavanjima i vežbama (videti dodatke 11 i 11.1 sa podacima o dolaženju na predavanja), na osnovu čega su polaznici dobijali pravo da polažu završni test (videti dodatak 12) i pišu završne radove. Konstatujemo da je 2/3 ženske populacije dobilo dokument o završenoj Školi, a jednu trećinu muške populacije. Ovo je stalni rezultat od početka održavanja Škole tokom šest godina, pa možemo očekivati da će se ubuduće ženske osobe baviti romološkim pitanjima izrazitije.

Škola je otvorena za sve koji su završili srednjoškolsko obrazovanje. Ove godine je znatno više bilo pripadnica i pripadnika neromske zajednice (naročito prosvetnih radnika u osnovnim školama, zatim romskih asistenata, koordinatora ili lica zaduženih za romska pitanja u nekim institucijama, a znatnu grupu su činili studenti etnologije, sociologije, istorije i drugih disciplina kojima je ova problematika deo kurikuluma). Tako je u ovom trenutku Škola jedino mesto na kojem polaznici mogu steći uverenje o spremnosti da se posvete različitim pitanjima vezanim za romsku zajednicu.

Obrazovni program

Obrazovni program podrazumeva 32 sata predavanja, vežbanja, timskog i individualnog rada uz mentorsku pomoć (videti dodatak 7: sažeci ostvarenih predavanja). U ovoj godini istraživački radovi studenta su se fokusirali na 2 teme (videti dodatak 8): 1. prikaz postojeće literature o Romima koja se koristi u akademskom programu; 2. istraživanje različitih pitanja Roma i Romkinja kroz postojeće institucije u Novom Sadu (Sekretarijat za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova; Sekretarijat za upravu, propise i nacionalne manjine; Kancelarija za inkluziju Roma; zatim u nevladinim organizacijama: Ženske studije i istraživanja, Ženska romska mreža, Ekumenska humanitarna organizacija...) i Beogradu (SANU, Muzej Roma, Nacionalni savet Roma...). Na taj način su polaznici imali prilike da se susretnu sa hijerarhijom institucija, sa raznim teškoćama u dobijanju informacija o Romima i sl. Na kraju nastavnog procesa je sproveden test znanja koji je trebalo da potvrdi minimum dobijenog znanja koje polaznici koriste u pisanju završnog rada. Uporedili smo test znanja na početku nastave i na kraju i ustanovili da su polaznici dobili osnovnu sumu znanja potrebnu za dalji angažman u široj zajednici.

Evaluacija obrazovnog programa od strane polaznika

Evaluacija SKR 6 rađena je na osnovu onoga što je prisustvo Škole u javnom prostoru, pre svega u medijskom, kao i na osnovu mišljenja polaznika u Novom Sadu i u Boru.

O Školi je napravljen video zapis koji je distribuiran na 35 raznih tv stanica, a nalazi se i na YouTube-u (videti priložen CD ili link <http://www.youtube.com/watch?v=4e1By3wcPcQ>). O svim predavanjima u Školi obaveštavana je akademska zajednica UNS (plakati po raznim fakultetima UNS), ali i šira javnost (tekstovi u dnevnoj štampi: *Dnevnik*, *Gradanski*). Dokumentacija o obaveštavanju se čuva u Ženskim studijama.

Na početku Škole u Novom Sadu i Boru testirano je znanje polaznika uz pomoć jednostavnog upitnika (videti dodatke 4 i 4.1) kako bi se organizatori mogli bolje orijentisati u kom pravcu da oblikuju predloženi program. Na osnovu odgovora na pitanja zaključujemo da se malo zna o romskom jeziku, romskoj zajednici, liderima romske zajednice, istoriji, te da je nastava u Školi neophodna da pruži minimum znanja o romskoj zajednici.

Na osnovu evaluacije rada i programa polaznika u Novom Sadu i u Boru (videti dodatke 9 i 9.1) možemo zaključiti da su ocene pozitivne o ostvarenom programu, kao i o sumi znanja koju su dobili za dalju sopstvenu aktivnost. Dragocene su njihove sugestije za dalji rad, što nam uvek koristi prilikom oblikovanja programa sledeće Škole.

Jedan od ciljeva nastave jeste da se polaznici nauče da rade *u timu*. Otuda su njihovi završni radovi, kao i istraživački zadaci bili timski osmišljeni (videti dodatke 10 i 10.1 sa temama završnih radova), što je bio poseban napor za organizatore da koordiniraju ovako velike grupe polaznika.

Pored nastave (subotom u prostorijama Filozofskog fakulteta u Novom Sadu), velika količina informacija i literature (videti dodatak 16 i 16.1), kao i uopšte organizacionog osmišljavanja odigravala se putem imejlova i interneta. Tako možemo reći da je ove godine Škola dokazala da je moguće primeniti elemente učenja na daljinu, što će biti dominantan metod u sledećoj godini. Važna je novina u ovoj godini da su i Romi i neromi upisani u Školu imali svoje računare i dovoljno znanja za komunikaciju na daljinu. To pre šest godina nismo mogli ostvariti sa prvom generacijom upisanih. Ukratko, u Školi se koriste nova dostignuća u nastavi vezana za tehnološke mogućnosti, ali i za inovacije u nastavnom procesu. Tako su polaznici ove godine imali priliku da se upoznaju ponovo sa edukativnim oblikom forum teatra, uvedenim već prethodne godine, a kojem je tema bila Romkinje koje rano napuštaju obrazovni proces u osnovnoj školi (saradnja sa Novosadskim humanitarnim centrom u Novom Sadu). Mediji su veoma dobro izveštavali o radu Škole pa je to značajna komponenta uspeha.

Kao što se iz ovoga vidi, SKR 6 je imala nekoliko novina:

- proširila se izvan Vojvodine u druge krajeve Srbije, i to će biti budućnost rada Škole;
- neromski polaznici su se zainteresovali u velikom broju za pitanja romske zajednice jer jedino zajedno Romi i neromi mogu rešavati različita pitanja vezana za Rome danas kod nas;
- inoviranje u domenu načina ostvarivanja obrazovnog programa je prihvaćeno od strane polaznika i ostaće kao mogućnost u daljem radu (učenje na daljinu i forum teatar);

- saradnja sa mediji je pojačana i proširena.

Odjeci rada Škole u regionu

Za vreme trajanja Škole u Boru, interesovanje su pokazali još i Visoka škola za usavršavanje vaspitača u Jagodini, zatim neke institucije u nevladine organizacije Nišu. Ostaje da se razmotri mogućnost pravljenja mreže škola u Srbiji.

Celu infrastrukturu obezbedile su Ženske studije i istraživanja. To je bio poseban volonterski rad koji podrazumeva:

- interakciju sa medijima
- izradu i redovno ažuriranje web prezentacije
(http://www.zenskestudije.org.rs/03_projekti/trenutni_projekti.html#sr6)
- izradu i umnožavanje programskog materijala
- izrada knjižice *Poznati Romi i Romkinje u Boru* i CD *Škola romologije 6*
- nedeljno obaveštavanje svih upisanih u Školu putem mejling liste
- indoors i outdoors kampanja za afirmaciju Škole u regionu.

Teškoće

I ove godine finansijsku pomoć Školi omogućio je Fond za otvoreno društvo. Sekretarijat za obrazovanje AP Vojvodine nije imao finansijske mogućnosti, kao ni sam UNS. Uбудuće je potrebno iznaći budžetska sredstva za Školu i razmotriti mogućnost njenog akreditovanja u okviru akademske nastave na Univerzitetu.

Izveštaj podnosi: Prof. dr Svenka Savić, koordinatorka Škole

N. Sad, 23.04.2010.

Univerzitet u Novom Sadu
ACIMSI Centar za rodne studije

ŠKOLA ROMOLOGIJE 1
jezik, književnost, istorija, kultura Roma

(septembar 2004 - januar 2005)

Pozivamo Vas na otvaranje

Škole romologije

u četvrtak 30. septembra 2004. godine u 15 časova

na Filozofskom fakultetu, Zorana Đinđića 4 (ranije Stevana Musića), Novi Sad

Tom prilikom će se predstaviti :

1. eksperimentalni programa Škole, nastavnički tim i studenti;
2. *Zbornik radova studenata Roma* (2004), Centra za interaktivnu pedagogiju (Beograd), koji su priredili: Dragoljub Đorđević, Milica Čebić, Svenka Savić sa grupom romskih studenata, uz finansijsku pomoć Fonda za otvoreno društvo.

govore

prof. dr Svenka Savić, koordinatorka Škole Romologije
prof. dr Marija Kleut, dekanica Filozofskog fakulteta u Novom Sadu
Jadranka Jelinčić, direktorka Fonda za otvoreno društvo, Beograd

nastavnički tim

Istorija: dr Rajko Đurić, romolog, Beograd

Kultura: prof. dr Dragoljub Đorđević, sociolog, Fakultet tehničkih nauka, Niš

prof. dr Miloš Marjanović, sociolog, Pravni fakultet, Novi Sad

prof. dr Aleksandra Mitrović, sociolog, Društvo za unapređenje romskih
naselja, Beograd

Zoran Mulić, kompozitor, Akademija umetnosti, Novi Sad

Književnost: dr Ljiljana Pešikan Ljuštanović, docenkinja na Odseku za srpsku i opštu
književnost, Filozofski fakultet, Novi Sad

Tom prilikom će biti predstavljen *Zbornik radova studenata Roma* (2004), štampan u izdanju Centra za interaktivnu pedagogiju (Beograd) kojui su priredili Dragoljub Đorđević, Milica Čebić i Svenka Savić sa grupom romskih studenata, uz finansijsku pomoć Fonda za otvoreno društvo.

za organizatore: prof. dr Svenka Savić

Novi Sad, 23.09.2004.

Dodatak 4

Univerzitet u Novom Sadu,
Ženske studije i istraživanja, Novi Sad
ŠKOLA ROMOLOGIJE 7: jezik, književnost, istorija i kultura Roma
zimski semestar školske 2010-2011.

UPISNICA

Prezime: _____ **Ime(na):** _____

Datum i mesto rođenja: _____

Adresa stanovanja (aktuelna): _____

Telefoni (ne davati br. uslužnih): fiksni: _____ **mob:** _____

E-mail adresa (ne davati uslužne adrese): _____

Obrazovanje: _____

(navesti naziv poslednje završene škole i naziv fakulteta/ ustanove na kojoj se trenutno školujete/
specifikujte grupu, godinu; ukoliko ste apsolvant/kinja, navedite broj ispita do kraja studija)

Upišite naziv organizacije ukoliko negde radite: _____

Hobi: _____

Zašto želite da se upišete? _____

Poznavanje stranih jezika: engleski nemački ruski francuski (ispod napisi znak: P - pasivno, D - dobro)

Poznavanje jezika sredine: romski, mađarski, slovački, rusinski, rumunski (ispod napisi znak: P - pasivno, D - dobro)

Poznavanje rada na računaru: slabo osrednje odlično; **Korišćenje Interneta:** **DA**
NE (zaokruži)

Edukativni programi koje ste završili: _____

_____ (nazive programa, organizatore, mesto i godinu pohađanja.)

U Novom Sadu,

Svojeručni potpis

Dodatak 5

Univerzitet u Novom Sadu
Udruženje građana *Ženske studije i istraživanja*
Narodna biblioteka, Bor

Predavanje
profesor emeritus **Svenka Savić**
Šta je ŠKOLA ROMOLOGIJE?

Povodom dodele diploma polaznicima *Škole* iz Bora

Film
Kenedi se vraća kući, Želimira Žilnika (70 minuta)

Narodni muzej, Bor
utorak 26. februar 2010, 17:30 sati

Finansijska podrška **Fonda za otvoreno društvo**